

עֵלָה נֵעֵלָה

מענה לספר ויואל משה

מאמר שלוש שבועות

תשובות מפי

הרה"ג שלמה אבינר שליט"א

עריכה: הרב מרדכי ציון

מהדורה ראשונה

תוכן העניינים

5	פתח דבר
7	הקדמה
15	הערות על הקדמת ספר ויואל משה
	א. שיטת מהר"ם מרוטנברג:
19	הבעל כופה את אשתו לעלות אבל אין האשה כופה את בעלה
23	ב. "כל הדר בחו"ל כאילו עובד ע"ד"
28	ג. שיטת הרמב"ם: הבעל כופה אשתו לעלות אבל אין האישה כופה את בעלה
31	ד. הלכה כרבי זירא בשלש שבועות (או שש שבועות)
49	ה. הגדרת ה"חומה" בדין "שלא יעלו כחומה"
56	ו. שיטת היפה קול: עליה ברשות המלכויות
59	ז. למה רוב העם, כולל גדולי ישראל, לא עלו עם עזרא?
67	ח. הבטחת ד' שלא לכלות את עם ישראל קיימת רק כאשר העם נמצא בגלות
73	ט. שיטת האבני נזר ושיטת האהבת יונתן: עליה ברשות המלכויות
92	י. "צדקת פרזונו בישראל"
96	יא. עליית כל עם ישראל לא"י מעכבת את הגאולה
99	יב. דין השבועות יהרג ואל יעבור
105	יג. קיבוץ במדבר העמים לפני כניסה לארץ
112	יד. השבועות בכל מקום ובכל מצב
117	טו. הגדרת "שלא ירחקו את הקץ"
120	טז. פירוש רש"י - "שלא ירחקו את הקץ בעוונם"
125	יז. הגדרת שלא ירחקו את הקץ
131	יח. בני אפרים ודחיקת הקץ
137	יט. ביאור המחלוקת בין רב יהודה לרבי זירא
144	כ. דעת הרמב"ם על השבועות: היד החזקה ואגרת תימן
	כא. סתירה בין המשנה תורה ובין אגרת תימן:
149	האם המשיח יעשה אותות ומופתים?

הקדמה

הרב מרדכי ציון

שמעתי פעם אחר פעם ממו"ר הרה"ג שלמה אבינר שליט"א שאסור לדבר לשון הרע ולהוציא שם רע על תלמיד חכם, ואף אסור לחשוב עליו כך. יש לדון כל אדם לכף זכות ולנסות להבין את דבריו והנהגותיו. כמובן - אין חייבים להסכים, מותר לומר: 'איני מבין את דבריו', 'יש לי קושיות עליו', 'הוא טועה', או ליתר דיוק: 'הרב שלי הוכיח שהוא טועה', אך אין לומר שאין בו תועלת לכלל ישראל. הגמרא כותבת שהאומר: 'מה מועילים לנו תלמידי חכמים?' הוא בגדר אפיקורוס שאין לו חלק לעולם הבא (סנהדרין צט, ב). אף שרבי הילל [לא הלל הזקן] אמר דברים נוראים ואיומים: "אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה" (סנהדרין צט, א), כלומר, שהייתה הזדמנות חד פעמית לביאת המשיח בדמות חזקיה מלך יהודה, והיא הוחמצה - לא ביזוהו חכמים על כך. אמר רב יוסף: ימחל לו ד', ומוכיח את דבריו, שהרי זכריה הנביא, שחי מאוחר יותר, מזכיר בדבריו את ביאת המשיח (זכריה ט, ט). רב יוסף פנה אליו בגוף שלישי ואמר: מה שכבוד תורתו אמר אינו נכון, ד' יסלח לו, שהרי יש לי הוכחה נגדו. לא החרימו ולא ביזוהו. הרדב"ז מוכיח מגמרא זו שתלמיד חכם הטועה בעיונו בדבר מעיקרי הדת, יש להתייחס אליו כפי שהתייחסו חכמים לרבי הילל (שו"ת הרדב"ז ד, קפז), אין היתר לבזותו, אלא להתווכח עימו, להקשות ולהילחם מלחמתה של תורה. ביזוי תלמיד חכם חמור יותר מהטעות המיוחסת לו, כדברי מרן הרב קוק במאמרו "פרק בהלכות ציבור": "ואם באנו לעשות סייג לחומת הדת, הלא צריכים אנו לדעת שלא לגרום את ההרס היותר גדול שמהרס את כל בניינה של תורה, שבא על ידי ביזוי תלמיד חכם חס וחלילה" (מאמרי הראי"ה עמ' 56). המבזה תלמיד חכם אחד מביא בכך הרס לכל התורה שבעל פה. בעניין המבזה תלמיד חכם הוכא בתלמוד הירושלמי משל "לכיפה של אבנים, כיון שנתרעעה אחת מהן, נתרעעו כולן" (סנהדרין י, א). הכיפה בנויה ללא מלט בעזרת לחץ אבנים, לכן כאשר מסלקים אבן אחת כל הכיפה מתמוטטת. כך גם אדם המכבד את כל תלמידי החכמים מלבד אחד - מביא בזה להתמוטטות הבניין כולו, שהרי אין זו פגיעה בתלמיד חכם פלוני, אלא בכבוד התורה כולה, וזהו נזק גדול לאין ערוך מאשר הטעות של אותו תלמיד חכם.

הרב אברהם ווייס טוען שיש לשים לב לשינוי בלשונו בשני המקומות בהפטרות שופטים הזכיר בפירוש את השבועה שלא יעלו כחומה: "השבועה הקב"ה לנכנסת ישראל שלא יעלו כחומה וכו'", ואילו בהפטרות ואתחנן כתב: "דכנסת ישראל צוחה כאלה ובשבועה וכו'", "ולכן ביקשה משה ישראל - עד שתחפץ". מלשון זו משמע שאין כאן איסור אלא בקשה, ומעולם לא היתה כוונת הגר"י אייבשיץ לומר, אפילו בדברי דרוש, שעליה כחומה ברשות אסורה.

הענין מתבאר יותר מדברי הגר"י אייבשיץ במקומות אחרים. בספר יערות דבש כתב (ח"א, דרשה שדרש בק"ק מיץ, ב' כאב שנת תשה"ל, דרוש י בס"ט, עמ' עד): "אבל ידוע מ"ש במדרש הנעלם 'אם תעוררו את האהבה עד שתחפץ', 'עד שיחפץ' לא כתיב אלא 'עד שתחפץ', והיינו כי הקב"ה ביקש לרחם על בניו, אבל כנסת ישראל אינה רוצה, עד שיהיה כ"כ מובטח שלא יהיו חוזרים ונגלים, כי אם יהיו חוזרים להגלות א"כ יהיה קשה מקדם, לכן כתיב 'עד שתחפץ'..." (וכן כתב באהבת ינתן הפטרת עקב, ד"ה מיהו בניך, מהר"ן ומחריבן ספך יצאו, עמ' 144).

כשאנו משווים את דבריו בהפטרות ואתחנן בשלימותם לדבריו ביערות דבש רואים אנו שעניינם אחד, והם אינם מדברים כלל על האיסור (השבועה) שהטיל הקב"ה עלינו, אלא על החשש של כנסת ישראל. ולכן אין ללמוד מדבריו בפרשת ואתחנן שגם ברשות אסור לעלות (וכן מובא ומסביר בנחלת יעקב ח"ב - נפש עדה עמ' 807-808).

ב. מלכר האבני נזר, שכתב "אם יותן רשות לכולם לעלות לא יהיה שבועה", כפירש"י "יחד ביד חזקה" (וכן פירש המגן אברהם ביה רענן על ילקוט שמעוני תלקט, ועין יוסף ומתנות כהונה על שיר השירים רבה ב, יח), עוד פוסקים רבים כותבים ש"נפלה החומה ע"י רשיון אומות העולם".

וכן כתב רבי מאיר שמחה מדווינסק: "אמנם כעת הִסְבַּח ההשגחה, אשר באסיפת הממלכות הנאורות בסן-רמו, ניתן צו אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל, וכיוון שסר פחד השבועות, וברשיון המלכים קמה מצוות ישוב הארץ למקומה" (אוצר הארץ דף פב, נדפס בתורה ומלוכה הוצאת מוסד הרב קוק. בספר התקופה הגדולה עמ' קעד. ושם עמ' רעא כתב הג"ר כשר: "על מה דאיתא בספר ויואל משה שנתג ג' שבועות גם היום, ואיך לא ראה דברי רבי מאיר שמחה שאחר סן-רמו סר פחד השבועות, וכן הרבה גדולי ישראל").

ג. אמר רבנו הג"ר אברהם שפירא: "בענין ג שבועות... יש לנו הלכה

מסוקה של גאוני הדור הקודם. ואין כיום גדולי תורה שישתנו לבעל "אבני נזר" ו"אור שמח" שכתבו פסקם בספר" ("מורשה" חוברת ט עמ' 18).

ועיין עוד הרבה פוסקים הסוכרים כן בקונטרס שלנו 'שלא יעלו כחומה' והרבה מן הקדומים שהגאולה תהיה על ידי רשיון אומות העולם כבזמן כורש (בסוף הלכות משיח לרמב"ם עמ' 88-93).

ועיין עוד בנחלת יעקב (ח"ב - נפש עדה עמ' 758-762), שהג"ר צבי הירש קלישר (דרישת ציון עמ' קמז-קמח), הג"ר יהודה אלקלעי (כתבי רבי יהודה אלקלעי ח"א, מאמר מערד עגים עמ' 591) ובעל אם הבנים שמחה (פרק ג סעי' יד, עז) סוכרים שאסור לעלות כחומה, אלא מותר ברשות אומות העולם (ע"י"ש).

ויש להוסיף שלדעתו של הג"ר אלקלעי, כל האיסור הוא עלייה כולנו יחד אבל אין בעיה לבוא מעט מעט (כתבי הרב יהודה אלקלעי במנחת יהודה עמ' 240, 243, 288 בקול קורא. מנחת יהודה - מומזר לתורה עמ' 201-203. ספר חיים עמ' 391, 598. ספר וזוטר עמ' 744, 758).

ד. ועוד, ראינו בקונטרס "הגותן ליעף כ"ח - כ"ח קושיות על ויואל משה" (אות יד): באבני נזר (ויד' ס' תגז אות נז) מצדד ברשות האומות הוי פקידה. לפי צד זה נופלים בדרך ממילא כמה קושיות שהקשה בויר"ם על האבני נזר. אבל הויר"ם השמיט דברים אלו של האבני נזר והקשה קושיותיו!

ה. ומה שכתב הרבי מסטמאר שדעת האבני נזר הוא דעת יחיד (האב"נ מפרש שעליה כחומה הוא עליה במלחמה והויר"ם מפרש שעליה כחומה כוונתה לעליה גדולה אפילו ברשות), אבל זה אינו. המגילת אסתר (על ספר המצות לרמב"ם, הוספות מצות עשה ד') מפרש שהכוונה שלא נמרוד באומות ללכת לכבוש את ארץ ישראל ע"כ. החתם סופר (תורת משה השלם, פרשת בא ד"ה ויהי חושך) סובר שהשבועה בגלות מצרים ה[י]ת[ה] שלא לצאת בלי רשות פריעה, ועוד (קונטרס "הגותן ליעף כ"ח - כ"ח קושיות על ויואל משה" אות יט. הוצאת בני הישיבות - כתב יד. עילום שם).

וכתב בקונטרס הגותן ליעף כ"ח - כ"ח קושיות על ויואל משה (אות יא) על מה שהויואל משה (ג' שבועות ס' ט) מביא קצת מדברי רבי חיים פאלאגי בשו"ת נשמת כל חי סי' מט, אבל לא הביא בספרו שבאותה תשובה פוסק שבירשות האומות אין שאלה של עליה כחומה (זהו כדעת האבני נזר, והויואל משה סובר שכל עליה המוגנית אסורה), ובסי' פו, כתב הרבי מסטמאר שהאבני נזר הוא דעת יחיד כנגד כל הפוסקים. כיון שראה תשובה